

Toelichting op "Korczak en de kinderen"

Erwin Sylvanus

Dit toneelspel is aan de werkelijkheid ontleend. Bij opruimingswerkzaamheden in het ghetto te Warschau dat in 1943 totaal werd verwoest, werden in 1946 kisten met documentatiemateriaal gevonden, waaruit men gegevens heeft geput over de laatste maanden van de joden in Polen, later heeft men nog meer kisten met materiaal opgegraven.

Een joods historicus, dr. Emanuel Ringelblum, was leider van het verzet in het ghetto en droeg zijn medewerkers op, alles wat gebeurde, zeer kort te noteren.

De strijd tegen de Duitse legers werd van april tot half mei 1943 intensief gevoerd door de 40.000 joden die van de 500.000 in Warschau nog over waren. Deze strijd eindigde met de uitroeiing van alle joden in het ghetto, onder wie ook Dr. Ringelblum. Later vond men wat hij had opgeschreven. Daar vindt men het verhaal van de neuroloog en kinderarts Dr. Henryk Goldszmidt die zich Korczak noemde als schrijver. Hij wijde zijn leven aan de aan hem toevertrouwde weeskinderen en vond in 1942 de dood in de gaskamer. Door het toneelstuk dat Sylvanus aan hem wijdde, is Korczak een onvergetelijke figuur geworden.

Alvorens tot het eigenlijke verhaal over te gaan, willen wij ons bezig houden met enkele vragen die bij U en bij ons in verband met dit stuk ongetwijfeld zijn gerezen. Een stuk over de gruwelen van de laatste wereldoorlog, nu al weer meer dan 20 jaar geleden. Een stuk over onbegrijpelijke wreedheden die niet alleen voortkwamen uit een oorlog maar ook, en zelfs in het bijzonder, uit een staatkundig bestel, waaraan een groot volk zich heeft overgegeven. Wij kennen het verhaal, wij ouderen. Het is ons bekend, maar zelfs voor ons is het soms bijna niet makkelijk te beseffen dat deze gruwelen werkelijk hebben plaatsgehad. En nu confronteren we onze jeugd er mee, een generatie voor wie deze periode geschiedenis is. Misschien beseffen zij uit verhalen van ouders of grootouders dat die geschiedenis nog maar zeer kort geleden is.

Maar geschiedenis is het. En wij ouderen kennen allen de vraag die zich bij vele gelegenheden voordoet: moeten wij aan onze kinderen het verhaal van die vreselijke oorlogsjaren bij herhaling vertellen, om hen te waarschuwen, om hen voor te bereiden op mogelijke herhalingen, om met hen degenen die hun leven verloren niet te vergeten?

Op deze plaats willen wij op deze vragen geen antwoord geven, Een ieder zal voor zichzelf een antwoord moeten zoeken. De school die dit toneelspel aan zijn leerlingen voorlegt, zal daarmee zeker een bedoeling hebben. Vermoedelijk zal die school van mening zijn dat het goed is jonge mensen door middel van dit droevige verhaal nogmaals in contact te brengen met een tijd waarvan nog dagelijks de gevolgen worden beleefd.

Misschien ook zal het feit dat dit stuk door de leerlingen wordt gezien aanleiding zijn tot gesprekken en discussies, waardoor gedachten bewuster en dieper zullen worden.

Dit stuk behoeft een voorbereiding op de school. Het zou verkeerd zijn de leerlingen, zonder vooraf met hen te hebben gesproken, dit stuk te laten zien. Het moet worden beleefd als resultaat van inlichtingen en geestelijke bereidheid. En na de voorstelling zal het nodig zijn met de kinderen uitvoerig te spreken om hen te helpen het te verwerken en het in te passen in hun gedachtenleven. Het vraagt meer dan enkele uren kijken en luisteren.

Het heeft een plaats nodig in de ontwikkeling van het kind.

Aangezien de inhoud van het stuk beter verwerkt zal worden als er van te voren iets over is verteld, zal het zien van het stuk op zichzelf een punt van bespreking moeten zijn.

Alweer de vraag: waarom gaan we naar toneel? Waarom willen we onze jongeren graag opvoeden tot de gang naar de Schouwburg?

Bij de bespreking van Korczak is daarop een duidelijk antwoord mogelijk. Het stuk brengt ons immers tot denken, niet alleen tot denken aan, maar tot denken over wat gebeurd is, waartoe de mens in staat is, tot welk kwaad en tot welke moed. Het stuk haalt ons weg uit een tijd van betrekkelijke (plaatselijke) ernst en veiligheid en verplaatst ons in de levens van hen die geen recht op leven hadden: de joden.

Helaas kunnen wij niet zeggen dat voor ons deze toestand alleen maar verleden is. Onze jongeren weten van rassendiscriminatie genoeg om de gebeurtenissen uit dit toneelspel begrijpelijk te maken. Het stuk zet ons dus aan het denken, misschien wekt het verzet, misschien brengt het wanhoop, misschien groot medeleven en inleven in de levens van de ontelbaren, misschien de behoefte eigen leven in te zetten om dergelijke gruwelen te verhinderen. Hoe dan ook, het stuk zal ons innerlijk in beweging brengen en dat is waardevol. Het betekent uitbreiding van eigen gedachten, verwijding van eigen levensgebied; en dat is wat ieder mens zo zeer nodig heeft.

Verder toont het stuk ons wat toneelspelen is: het verbeelden van een ander mens. De toneelspeler moet zo spelen dat hij voor ons werkelijk die kinderarts is. De speler moet in staat zijn ons te doen vergeten dat ze spelen. Ook daarover moet tevoren met de kinderen worden gesproken. Dan pas zullen zij bewust ondergaan wat het beroep van toneelspeler betekent, waartoe een acteur in staat moet zijn.

Legt U, na de voorstelling, rustig de leerlingen voor: wat vond je van dit stuk? Wat vond je van het spel? Vond je het goed dat we je dit stuk lieten zien? Heb je het helemaal begrepen? De spreker die het stuk inleidt werpt de vraag op: wat maakt het ook voor U uit wat in 1940 en in 1942 is gebeurd, en dan nog in Polen zo ver van huis. Misschien zullen sommige leerlingen dezelfde opmerking maken? na de voorstelling moet tijd worden besteed aan de nabespreking. Dan pas, wanneer de kinderen hun gedachten en meningen hebben kunnen uiten en hun herinneringen hebben kunnen ordenen, zal de gebeurtenis van die enkele uren worden opgenomen in het leven van het kind. Dan pas zal het toneel zijn taak vervuld hebben. Daartoe zijn dus de leerkrachten nodig die het stuk de juiste plaats moeten geven, maar zij moeten zich dan ook te voren en na afloop zo veel mogelijk in het stuk verdiepen. Het zal vruchtbaar zijn als van dit stuk de inhoud tevoren wordt verteld en iets wordt gezegd over de wat uitzonderlijke vorm waarin het stuk is gegoten.